

Александар АТАНАСОВСКИ

БАЛКАНОТ И МАКЕДОНИЈА ВО ПОЛИТИЧКИТЕ ПРЕГОВОРИ И ДОГОВОРИ ПОМЕГУ ВИЗАНТИЈА, СРБИЈА И БУГАРИЈА ВО ПРВАТА ПОЛОВИНА НА XIV ВЕК

Преминот од III во XIV век се одликува со засилувањето на српската држава и нејзино прераснување во воена сила број еден на Балканот. Српската држава особено се зајакнала и прераснала во голема сила со доаѓањето на власт на кралот Милутин (1282-1321).¹⁾ Причините за проширувањето на српската држава на Балканот се од различна природа. Покрај политичките, за тоа влијаеле и економските фактори. Србија успеала да ги координира своите воени сили со политичките маневри што ги презела во време го на Милутин, со цел да си обезбеди доминација на Балканот.

Обновената Византија, иако за кратко го повратила својот рејтинг на Балканот, сепак била далеку од некогашната моќна империја и не можела да се спротистави на зајакнатата млада српска држава²⁾. Бугарија пак, потресена од монголската наезда сеуште преживувала тешки денови и исто така не можела да стори ништо за да се спротистави на Србија.³⁾

Иако двата главни конкуренти на Србија - Византија и Бугарија биле ослабени, Милутин сепак сакал да си обезбеди поголема политичка поткрепа за своите политички планови. Токму затоа, Милутин ги започнал своите завладувања кон Македонија во договор со Карло Анжујски и заедно со севастократорот Јован Тесалиски навлегле во Македонија во пролетта 1282 година.⁴⁾ За овој поход ни дава податоци архиепископот Данило II кој вели: "Милутин заповеда да се соберат сите негови војници и кревајќи се со сета своја сила замина за државата во областите на грчкото царство во соседните краишта, а тоа се овие што ќе ги кажам: прво ги зазеде двата Полога со нивните градови и области, славниот град Скопје, потоа Овче Поле, Злетово и Пијанец сите овие земји ги презеде во почетокот на своето владеење и ги придаде кон државата на својата татковина... Смирувајќи ги сите места, тој ги

1. К. Лиречек, Историја Срба, I, Београд 1978, 189; Историја српског народа, Т. I., Београд 1981, 439; Хр. Матанов, Југозападните бугарски земи през XIV век, Софија 1986, 12.

2. Г. Острогорски, Историја Византије, Београд 1982, 434; Хр. Матанов, Југозападните бугарски земи, 11.

3. В. Н. Златарски, Българо-сръбските политически отношения въ миналото, Българска историческа библиотека (БИБ), III-2 Софија 1930, 90,91.

4. Г. Острогорски, Историја Византија, 434.

истерата сите што правеа протести и буни и пак се врати свечено во својата земја...⁵⁾

Овој поход се случил веднаш по доаѓањето на власт на крал Милутин 1282 година. В.Мошин е на мислење дека тоа било во периодот меѓу "сицилијанската вечерна" (31 март 1282 г.) и смртта на Михаил VIII Палеолог 11 декември 1282 година. А бидејќи есента се вратил во својата татковина, тоа значи дека освојувањето на македонските области било извршено во пролетта и летото 1282 година.⁶⁾

Кога Михаил VIII Палеолог дознал за српските навлегувања се зафатил со организирање противнапад и за враќање на изгубените територии. Овој негов потфат не бил реализиран бидејќи во екот на подготовките умрел на 11 декември 1282 година.⁷⁾ Од друга страна пак, Милутин го искористил овој настан и "навлегол длабоко во Источна Македонија и ја опустошил сè до Сер и Крстопол. Потоа на враќање ги запоседнал краевите: Пореч, Кичево и Дебар. Пограничната линија без склучен мир минувала северно од тврдините Струмица, Просек, Прилеп, Охрид и Кроја"⁸⁾, кои останале под византиска власт.

Новиот византиски император Андроник II Палеолог (1282-1328) не можејќи да се помири со губењето на Северна Македонија, организирал воен поход против српската држава. Овој византиски противнапад го водел искусниот војсководач Михаил Главас 1297 година⁹⁾, но и тој обид останал без резултат. Наспроти младата словенска држава, истрошената Византија била немоќна. Тогаш Андроник II решил да се договори со Милутин, на кого му понудил договор за мир и брак со сестра си Евдокија.¹⁰⁾ Но, Евдокија одбила да појде за жена на Милутин, при што Андроник II повторно се нашол во тешка положба. Единствен спас за ситуацијата и за смирување на Милутин, Андроник II нашол во својата малолетна ќерка Симонида, која што ја понудил за жена на Милутин.¹¹⁾ По долги преговори, во врска со кои Теодор Метохит патувал петпати

---

5. Архиепископ Данило II, Животи краљева и архиепископа српских, Београд 1935, 82; Љ. Лапе, Одбрани текстови за историјата на македонскиот народ, I, Скопје 1975, 155. Спореди за тоа и: К. Иречек, Историја на Българитџ, София 1929, 216; М.Пурковић, Јужна Србија од V века до Караџорђевог устанка. Скопје 1937, 202; В.н.Златарски, Българо-срџбскитџ..., 87; К.Јиречек, Историја Срба, I, 191; В.Мошин, Балканската дипломатија и династичките бракови на кралот Милутин - Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија (нагаму само Споменици...) Т.П Скопје 1977, 161; В.Мошин, Крал Милутин според неговата биографија од Данило II, неговото "Житие по свиток" и неговата автобиографија, Споменици..., II, 312; Историја српског народа, I, 439; Б. Панов, Српската хегемонија на Балканот и паѓањето на поголем дел на Македонија под српска власт (крај на XIII-средина на XIV век). Средновековна Македонија, III, Скопје 1985, 89.

6. В. Мошин, Балканската дипломатија и династичките бракови..., 162; Историја српског народа, I, 439.

7. За Михаил VIII Палеолог види: Г. Острогорски, Историја Византије, 422-435.

8. К.Јиречек, Историја Срба, I, 191; К. Иречек, Историја на Българитџ, 216; Историја српског народа, I, 41.

9. Историја српског народа, I, 445.

10. За женидбата на Милутин спореди: М. Ласкарис, Византијске принцезе у средновековној Србији, Београд 1926, 57-58; Историја српског народа, I, 447.

11. М.Ласкарис, Византијске принцезе..., 58; Г. Острогорски, Цар Андроник II, Споменици..., II, Скопје 1977, 45.

во Србија, за што оставил свое "послание" ¹²⁾, во пролетта 1299 година бил потпишан договор за мир и била прославена Милутиновата свадба со малата византиска принцеза. ¹³⁾

Освоените земји и градови во Македонија северно од линијата Охрид Прилеп-Штип, Милутин ги задржал како мираз. ¹⁴⁾ Тоа бил единствениот начин на кој Византија можела да го ублажи срамот за изгубените територии во Македонија. Давајќи ги како мираз, таа можела да се надева на евентуално нивно враќање под византиска власт. Но понатамошните настани тоа не го дозволиле. Веќе во 1300 година со грамотата на Милутин дадена за манастирот Св. Георги-Горг Скопски ¹⁵⁾ ја затврдил српската власт во териториите што ги освоил, а кои Византија "наводно му ги отстапила како мираз".

Во почетокот на XIV век на Запад оживеала идејата за обновување на Латинската Империја. Главен иницијатор бил Карло Валоа, француски принц. За остварување на своите планови Карло Валоа во 1306 година склучил спогодба со Венецијанската република. Кон овој сојуз пристапил и кралот Милутин, кој ја продолжил својата политика на договарање со Запад за борба против Византија. Тој во март 1308 година испратил во Франција двајца пратеници: Марко Лукари од Дубровник и Трифун Михаиловиќ од Котор. ¹⁶⁾ Во еден манастир кај Мелена, на 27 март 1308 година српските пратеници го потпишале договорот со Карло Валоа за поделба на Македонија. Покрај другите одредби во договорот на крајот се набројуваат тврдините и земјите што му се отстапуваат на Милутин: "Прилеп до меѓата на тврдината Присек (Просек), Овче Поле до меѓата на тврдината Штип, земјата од Дибре до реката Махат (р. Маат во Албанија), областа Кичане до границата на Хокерија (црногорски предел на племето Кучи) и од тие области до кралството Славонија". ¹⁷⁾ Како што се гледа од горниот цитат поголем дел од тврдините се наоѓале во Македонија.

За да се потврди договорот, Карло Валоа со српските пратеници испратил своја делегација кај кралот Милутин за да се уверат на лице место во кралската заклетва и во приходите на тврдините што ги држел

---

12. Види: Споменници за средновековната и поновата историја на Македонија, Т. II, Скопје 1977, 227-307-Извештај за пратеништвото на Теодор Метохит. Текст според Sathas, превод од П.Хр.Илиевски; Византиски извори за историју народа Југославије, Т. VI, Београд 1986, 63-142.

13. В.Мошин, Балканската дипломатија..., 187; Историја српског народа, I, 447.

14. К.Жиречек, Историја Срба, I, 194; В. Мошин, Балканската дипломатија, 187; Г.Острогорски, Цар Андроник II, 45; истиот, Историја Византије, 457.

15. К.Илиевска, В.Мошин, Л.Славева, Грамотите на манастирот "Св.Георги-Горг Скопски". Грамота на крал Милутин - Споменници..., I, Скопје 1975, 205-238.

16. А.Убичин, Уговор о савезу и пријателству меѓу Карлом Валоа и посланицима српског краља Уроша - Гласник српског ученог друштва (ГСУД), Књ.Х, Београд 1870 310; В.Мошин, Договорот на крал Урош II Милутин со Карло Валоа од 1308 година за поделба на византисјка Македонија-Споменници..., II, Скопје 1977, 422.

17. А.Убичин, Уговор о савезу..., 324, "castrum nomine Prilep usque ad confines castri nomine Prisek, et contrata Oucipoullie ad confines castri nomine Stir, et contrata Quiciane usque ad confines Hoguerie..."

Милутин. Милутин го потпишал договорот на 25 јули 1308 година во шаторите под местото "Goliqueline".¹⁸⁾

Убичин смета дека "Goliqueline" се однесува на Голак или Гнилане, при што допушта можност Гнилане да е погрешно напишано.¹⁹⁾ Планината Голак се наоѓа на југозападната страна на Пијанец. По неа врвела и српско-византиската граница во времето на Милутин. Од северната страна на Голак постојат остатоци од повеќе средновековни манастири и цркви, а и од две градишта, едното во високиот дел на планината кај Стара Река-помало и едно поголемо над самата река Брегалница. Второто градиште има многу поволна положба за одбрана и од него се гледа целиот Пијанец. На локалитетот се видливи траги од утврдување и остатоци од три петоаголни кули. Тврдината била градена со вар, што значи дека имала важна улога. На мислење сме дека Милутин токму во шаторите кај тоа градиште го потврдил договорот. Дотолку повеќе што при потврдувањето на договорот Милутин истакнува дека го држи градот Штип, кој не е влезен во договорот и бара да биде дополнително внесен. Тоа нè наведува на заклучок дека Милутин бил воено ангажиран на исток и затоа се нашол под Голак.²⁰⁾

Во прилог на тоа зборува и фактот што во близината на градиштето под Голак се наоѓа селиштето Котража²¹⁾ каде што во 1289 година кралицата Јелена потврдила на Дубровчаните поседување на лозја како што им потврдил нејзиниот син крал Урош.²²⁾ Бидејќи меѓу српските пратеници еден бил Дубровчанец, тој сигурно бил запознат со местото под Голак т.е. кај Котража каде што престојувал кралот Милутин.

Договорот меѓу Карло Валоа и крал Милутин никогаш не бил спроведен во дело, бидејќи истата 1308 година умрела Катерина Куртене,²³⁾ со што престанале претендентските аспирации на Карло Валоа кон цариградскиот престол.

Од 1308 година настапил период на затишје на византиско-српската граница и таа не се менувала сè до 1330 година, како и опасноста за Византија што доаѓала од Исток, од Турците Османлии. Еден одред дури преминал на Балканот и "пљачкале и ја опустошиле на најстрашен начин ромејската земја во Тракија".²⁴⁾ За протерување на Турците, Андроник II побарал помош од зетот Милутин кој му испратил еден одред војници во истата 1313 година.²⁵⁾ Благодарение на српската помош

18. Исто, 326-327; В.Мошин, Договорот на крал Милутин со Карло Валоа..., 423.

19. А.Убичин, Уговор о савезу..., 327.

20. А. Атанасовски, Пијанец во XIII и XIV век. (магистерска теза во ракопис, се чува во семинарот за историја при филозофски факултет Скопје) стр.27-28.

21. За убикацијата на Котража види: А.Атанасовски, Кон прашањето околу местоположбата на имотите на Злетовската епархија во Пијанец, според грамотата на цар Душан од 1347 година. - Годишен зборник на Филозофски факултет-Скопје, кн.17-18 (43-44), Скопје 1990/91, стр.42.

22. Старе српске повеље и писма, Књ, I, први део, средно: Љ.Стојановић, Београд-Сремски Карловци 1929, 30...,и какв им ми т створил сн краслства ми крал Урошъ такоге им и а ствараъм а ть имъ милсть створи краљство ми на Котражи...,

23. В.Мошин, Договорот на крал Урош II Милутин со Карло Валоа, 427.

24. Византијски извори, VI, 180-184.

25. Исто, 184-188.

Византија успеала да ги победи Турците и привремено да се ослободи од неделата на европскиот дел на Византија. Од тој момент до крајот на својот живот (1321 г.) Милутин останал верен на својот дедо Андроник II. Со тоа и границата меѓу Византија и Србија не се менувала.

За време на Милутиновиот син и наследник Стефан Урош III Дечански (1321-1331 г.), јужната српска граница не се променила многу. Србија ги добила: крајот околу Штип и излегла на познатиот во средниот век град Просек на Вардар.²⁶⁾ До промени дошло од вториот период од владеењето на Дечански, кога биле заострени односите со соседите. Тоа е периодот на внатрешните борби во Византија помеѓу Андроник II и внук му Андроник III Палеолог. Во таа борба за власт биле замешана Србија која ја поддржувала страната на Андроник II.²⁷⁾

Исто така во овој период се зајакнала и бугарската држава, која не била задоволна од српското проширување на Македонија. Со цел да се спротистави на српското проширување, Бугарија склучила сојуз со претендентот на византискиот престол Андроник III,²⁸⁾ со што директно се свртела против Србија. Договорот меѓу Андроник III и Михаил Шишман бил склучен на 13 мај 1327 година,²⁹⁾ според кој договор "Михаил му ветил на императорот дека ќе помага во неговата борба против дедо му-стариот император, а Андроник III дека ќе го помага Михаил против кралот на Србија"³⁰⁾. Со овој договор директно била засегната Македонија бидејќи се наоѓала помеѓу трите држави: Србија, Бугарија и Византија.

Српската војска што требало да учествува во граѓанската војна во Византија на страната на Андроник II ја предводел искусниот војсководач Хреља.³¹⁾ Хреља не се впуштил во борба, бидејќи според неговото мислење требало да се зачува мирот.³²⁾ Многумина угледни Византијци го наговарале Стефан Дечански да преземе акција, но тој по наговор на Хреља останал само набљудувач на настаните. Не одело многу, на 24 мај 1328 година Андроник III Палеолог ја презел власта во Цариград.³³⁾

Веднаш по доаѓањето на власт Андроник III се зафатил да ја истисне Србија од Македонија. За таа цел тој уште во 1329 година навлегол во Македонија и ја отстранил српската опсада од градот Охрид. Во исто време се заостриле српско-бугарските односи. Причина за тоа било протерувањето на сестрата на Стефан Дечански-Ана од страна на Михаил.³⁴⁾ Непријателствата помеѓу Србија и Бугарија отворено

26. Види поопширно: Животи краљева и архиепископа српских. 197; С. Ѓирковиќ, Владавина Стефана Уроша III Дечански (Историја српског народа, I) 496-510.

27. За граѓанската војна во Византија види: Г. Острогорски, Историја Византије, 465-472.

28. Исто, 468.

29. Византијски извори, VI, 197.

30. Исто, 199.

31. За Хреља види: А. Атанасовски, Пијанец во XII и XIV век, 39-45 и таму наведената литература.

32. К. Лиречек, Историја Срба, I, 206; Ѓирковиќ, Владавина Стефана Уроша III, 503.

33. Г. Острогорски, Историја Византије, 468.

34. Византијски извори, VI, 207 и бел. 104; С. Станојевиќ вели нејзиното име е Неда, види: С. Станојевиќ, Битка код Велубужда, Браство XXIV. Београд 1930/3.

започнале уште во почетокот на 1330 година и тоа најпрво на економско поле.³⁵⁾

Погоден од тоа бугарскиот владетел се состанал уште двапати со Андроник III и решиле во летото 1330 година да ја нападнаат Србија. За таа цел тие подготвиле воен план, според кој Србија требало да се нападне од две страни, Бугарија да нападне од север, а Андроник III од југ, така што, истакнува Никифор Григора "кралот нема да биде кадар да се бори на две страни и ќе биде ослабен со загубата на голема земја на двете страни".³⁶⁾

Воените дејствија започнале во почетокот на летото. Најпрвин Андроник III навлегол во "...полето на Пелагонците каде што поставил логор и чекал вест за тоа како се одвива Михаиловиот напад на Србија од другата страна, за да може тогаш да презеде што смета дека треба".³⁷⁾

Србија во тој момент не била спремна за војна на два фронта и се обидела по пат на преговори да се смири со Бугарија, но тие обиди завршиле неуспешно.³⁸⁾ По неуспешните преговори Србија одлучила прво да тргне против Бугарија, чии војски пристигнале во долината на Струма и биле улогорени кај градот Землен³⁹⁾ во непосредна близина на Македонија. Српската војска пристигнала и се улогорила на р. Каменча (денешна р. Каменица). Стефан Дечански сакајќи да добие во време, бидејќи дел од неговата властела со одредите задоцниле, покренал иницијатива со преговори.⁴⁰⁾ Во последните денови на јули 1330 година на изворите на Струма, северно од Велбужд, стоеле улогорени српската и бугарската војска, подготвени со оружје да го решат прашањето за власт во Македонија и прашањето за превласт на Србија или Бугарија на Балканскиот Полуостров.

На 28 јули 6828 (1330 г.) на границата помеѓу Пијанец, Кустендилско Поле и областа Каменица (Кустендилска) се одиграла познатата

---

35. Србија во пролетта 1330 година издала на Венеција еден акт за слободна трговија во Србија. Во тој акт било дозволено транзит на венецијанска стока преку Србија за сите земји, единствено се забранувал транзит за Бугарија. Спореди: С. Станојевиќ, *Битка код Велбужда*, 6.

36. Византијски извори, VI, 207-208.

37. Исто, 208.

38. За преговорите види: С. Станојевиќ, *Битка код Велбужда*, 7-8.

39. Исто, 8; За правецот на движењето на бугарската војска имаме различни податоци: Во биографијата на С. Дечански на едно место се вели дека бугарската војска тргнала од Трново, а на друго, дека "доаѓала од Бдиња (Видин), Животи краљева и архиепископа, 135-137; Никифор Григора наведува дека Михаило собрал 12000 војници од сопствената земја и уште 3000 скитски наемници (Татари) и "навлегол во земјата на Трибалите преку северните делови на планината Хема, од прилика таму каде што се наоѓаат изворите на реката Стримон. Четири дена тој се задржувал непречено пустошејќи ја и пљачкајќи ја непријателската земја, не наидувајќи на никој кој би му се спротивставил со оружје. На петтиот ден се појавил кралот на Србија предводејќи силна војска, чие оружје со блесок ги заслепувало очите на набљудувачите". - Византијски извори, VI, 209. Кантакузин не се совпаѓа со Григора за правецот на движењето на бугарската војска и тој вели дека "бугарскиот цар доаѓал преку Пеонија" (Унгарија)-Византијски извори, VI, 367.

40. За текот на преговорите и резултатите од нив види: Ст. Станојевиќ, *Битка код Велбужда*, 10.

Велбуждска битка.⁴¹⁾ Во битката била разбиена бугарската војска, а Михаил бил убиен.

Битката кај Велбужд имала далекусежни последици за историјата на Македонија и Балканот. Оваа битка го отворила патот за наложување на српската хегемонија во Македонија. По оваа битка бил ликвидиран главниот конкурент на Србија-Бугарија, а Византија иако задржала дел од Македонија, сепак растргната од внатрешните борби не можела да се спротистави на засилената српска држава.

Само неколку месеца по Велбуждската битка "на господинот крал му се предале градовите чии имиња се: град славен Велес, град Просек, град Штип, град Чрешче, град Добрун..."⁴²⁾

Поради попустливата политика кон Бугарија воинствената српска властела ги симнала од престолот Стефан Дечански, а на негово место на 8 септември 1331 година⁴³⁾ го довела син му Стефан Душан. Тој веднаш се зафатил да ја реализира политиката што му ја наметнале силите што го довеле на власт. Уште истата 1331 година Душан повел војна против Византија, која траела сè до 1334 година, кога на 26 август близу до Солун кај реката Галика⁴⁴⁾ бил склучен мировен договор меѓу Византија и Србија. Според овој договор Србија за себе ги задржала градовите во Македонија и тоа: Охрид, Прилеп, Струмица и др.⁴⁵⁾ Српско-византиската граница се движела јужно од Леш-Пилот-Охрид-Струмица-Мелник и излегувала на Струма.⁴⁶⁾

Од друга страна Стефан Душан ги нормализирал српско-бугарските односи.⁴⁷⁾ Во поглед на односите со Византија за да се увери во сигурното пријателство на Андроник III Стефан Душан му испратил пратеници барајќи да се состанат заради "пријателство и разговори во македонското место Боимија".⁴⁸⁾ Андроник III сакајќи да ја докаже својата верност кон склучениот договор го изненадил Душан и со својата придружба отишол во местото Радовиште,⁴⁹⁾ (Радовиш). На овој состанок Душан и

---

41. За текот на битката и загинавањето на Михаило спореди: Византијски извори, VI, 338, 210, 338, бел.132, 210 бел. 111; Ст.Станојевиќ, Битка код Велбужда, 17.

42. Животи кралева и архиепископа, 149; Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Скопје 1981, 124; Т.Томоски, Средновековни градови во Македонија меѓу реките Брегалница, Лакавица и Вардар. - Годишен зборник на Филозофски факултет-Скопје, Т. 4(30), Скопје 1978, 277, 280.

43. С. Ѓирковиќ, Владавина Стефана Уроша III, 510; Б.Ферјанчиќ, Освајачка политика краља Душана-Историја српског народа. I. 511.

44. Византијски извори, VI, 345 и бел. 157.

45. Исто, 346 бел 158; Т.Флорински, Южние Славяне и Византия во второй четверти XIV вѣка, 37; Историја српског народа, и.511-523; М.Диниќ, За хронологију Душанових освајања византијских градова-ЗРВИ, 4 Београд 1956, 7-10.

46. М.Диниќ, За хронологију Душанових освајања, 8.

47. За српско-бугарските односи во тој период види: К.Иречек, История на Блгаритџ, 232; П.Ангелов, Българо-сръбските политически отношения при царуването на Иван Александър (1331-1371) и Стефан Душан (1331-1355). -Годишник на Софијският Университет. Исторически факултет, Т.72, София 1982, 96 и натаму.

48. Византијски извори, VI, 352.

49. Исто, 352; Т.Флорински, Славяне и Византия, II, 73.

Андроник III се задржале 7 дена и било затврдено меѓусебното пријателство. Така Андроник III радосно си заминал, а Душан радосен останал дома.⁵⁰⁾

По смртта на Андроник III (1341 г.) во Византија почнала нова граѓанска војна. Од оваа војна била засегната и Македонија. Хреља, феудален владетел во Источна Македонија му советува на Јован Кантакузин "да се сврти повеќе на Запад, бидејќи оттаму е наизглед не мала корист".⁵¹⁾ Териториите што ги владеел Хреља се наоѓале на тромеѓето меѓу Србија, Византија и Бугарија.⁵²⁾ Преговорите помеѓу Хреља и Јован Кантакузин започнале пролетта 1342 година и се однесувале на прашањето околу освојувањето на Мелник.⁵³⁾ Откако Кантакузин го зазел Мелник, тргнал со синовите во логорот на Хреља и таму поминале еден ден и ноќ заедно, а другиот ден се вратиле во логорот на Кантакузин, тоа се случило во мај-јуни 1342 година.⁵⁴⁾ На овој состанок Ј. Кантакузин го придобил Хреља за помош во походот кон Солун. Но во овој поход Кантакузин немал успех и затоа на своите приврзаници им предложил сојуз со Србија. Овој сојуз му бил потребен за да се врати во Димотика.⁵⁵⁾ Во јули 1342 година Ј. Кантакузин со придружбата тргнал по долината на Вардар кон Србија за да бара помош. Преку Просек и Велес се упатил кон Скопје. Кај Велес се сретнал со Јован Оливер⁵⁶⁾ и од него побарал совет за понатамошните акции. Јован Кантакузин преку Скопје стигнал во Паун и тука во Приштина со посредство на Ј. Оливер се состанал со Стефан Душан и жена му Елена.⁵⁷⁾

На состанокот било прифатено Србија да му помогне на Кантакузин да се врати во својата земја. Но за тоа Душан ги барал од Ј. Кантакузин како награда за сојузништвото, сите градови што биле потчинети на Византија западно од Христопољ, а доколку тоа било премногу, тогаш западно од Солун.⁵⁸⁾ Со овој предлог Ј. Кантакузин не се согласил. По долги преговори на крајот било прифатено Ј. Кантакузин да даде заклетва дека до крајот на животот ќе остане верен сојузник и пријател и дека ниеден од градовите кои што се под српска власт нема да ги бара кога ќе дојде на власт под изговор дека припаѓале на Византија.⁵⁹⁾ Со овие услови Кантакузин се согласил и бил склучен сојуз со Душан.

---

50. Византијски извори, VI, 353.

51. Исто, 364-365.

52. Т. Томоски, Штип од XII-XIV век. Штип низ вековите, I, Штип 1986, 177.

53. Византијски извори, VI, 366; 368. За текот на преговорите и резултатите од нив спореди: М. Динић, Реља Охмучевић у историји и предању - ЗРВИ IX, Београд 1966, 102.

54. Византијски извори, VI, 371.

55. Исто, 373.

56. За Јован Оливер види: А. Атанасовски, Пијанец под власта на феудалниот господар Јован Оливер (1343-1355). - Годишен зборник на Филозофски факултет-Скопје, кн.20 (46), Скопје 1993, 103-108 и таму наведената литература.

57. Византијски извори, VI, 387; Д. Ковачевић-Кojiћ, Приштина у средњем веку. - Историски часопис, 22 (1975), 46.

58. Византијски извори, VI, 392; Т. Флорински, Славяне и Византија, II, 80.

59. Византијски извори, VI, 399-400.

На состанокот станало збор и за Хреља, при што Кантакузин му го дал текстот на заклетвата за соработка и го убедил Душан дека Хреља се одметнал од него уште кога бил жив Андроник III, Душан го прифатил тој факт и на заклетвата го додал својот потпис.⁶⁰⁾ За потврдување на заклетвата бил повикан српскиот архиепископ. Додека се подготвувале за завршниот чин пристигнале гласници од Хреља, кој барал гаранција за повторно враќање во служба на српскиот крал. Тоа од причина што Хреља се плашел за својата судбина, мислејќи дека Кантакузин ќе биде принуден да го предаде на Душан.⁶¹⁾ Душан ги примил пратениците на Хреља, кои заедно со враќањето на Хреља го нуделе и градот Мелник, Душан дал заклетва и ги примил во своја служба.⁶²⁾ Во договорот за ненапаѓање била направена измена, вметнувајќи го Мелник во градовите што ги владеел Душан. Потоа Душан испратил 20 свои велможи со војската да му помогнат на Кантакузин да се врати во Димотика каде што се наоѓала неговата сопруга Ирина.⁶³⁾ Преговорите помеѓу Стефан Душан и Ј. Кантакузин завршиле во август 1342 г., а како гаранција на договореното Ј. Кантакузин го оставил сина си Манојло Кантакузин како заложник во Србија.⁶⁴⁾

Кон крајот на летото 1342 година здружените византиско-српски војски го нападнале Сер.⁶⁵⁾ Овој напад бил неуспешен и придонел да се намали бројот на приврзаниците на Ј. Кантакузин. Тој морал со најверните приврзаници да се упати во таборот на српскиот крал и да чека погодно време да се врати во Димотика. Есента 1342 година царицата Ана Савојска испратила пратеници кај Стефан Душан на преговори за да им го предаде Ј. Кантакузин или барем да го држи во заточеништво нудејќи му ги сите градови западно од Христопољ. Ова пратеништво не ја исполнило својата задача, бидејќи Душан ги одбил нивните предлози.⁶⁶⁾

Зимата 1342/43 година свои пратеници кај Стефан Душан испратил и Алексиј Апокавка, со цел да се сретнат во Амфипол. Но до посериозен договор помеѓу Душан и Апокавка не дошло.⁶⁷⁾

Кантакузиновото враќање во Србија, зимата 1342/43 година предизвикало загриженост во Димотика. Ирина донела одлука да се побара сојузничка помош од бугарскиот цар Иван Александар со ветување дека, доколку се случи да умре Ј. Кантакузин, тие ќе го предадат градот на Бугарите, а не на Ромејската војска.⁶⁸⁾ Јован Александар го искористил ова и дошол во Димотика. Инаку од почетокот на граѓанската војна во

---

60. Исто, 402.

61. Исто, 404; К.Жиречек, Историја Срба, I, 219.

62. Исто, 405; Т.Флорински, Славјане и Византија, II, 83; М.Динић, Реља Охмучевић, 103.

63. Византијски извори, VI, 406; Т.Флорински, Славјане и Византија, II, 86; К.Жиречек Историја Срба, II, 106.

64. Византијски извори, VI, 407.

65. Исто, 410.

66. Исто, 417-418.

67. Исто, 425.

68. Исто, 431.

Византија Јован Александар бил на страната на Ана Савојска. Но сега отстапил, бидејќи се работело за негов интерес да освои повеќе градови во Тракија.⁶⁹ Истовремено Иван Александар испратил пратеници кај српскиот крал и неговата сопруга Елена (сестра на бугарскиот цар), барајќи од нив да го задржат Кантакузин што е можно подолго или дури да го убијат, а тие (Душан и Александар) заедно да ја освојат Ромејската земја.⁷⁰ До склучување на српско-бугарски сојуз не дошло.

Летото 1343 година Јован Кантакузин се разделил од Стефан Душан⁷¹ и нивниот сојуз се разнишал. Причина за тоа била слабата воена помош што Душан ја давал на Ј. Кантакузин. Откако Ј. Кантакузин влегол во Верија, Стефан Душан го раскинал сојузот. Во летото 1343 Душан му објавил војна на Ј.Кантакузин, со што бил ставен крај на нивното пријателство и сојуз.⁷²

Несогласувањата помеѓу Душан и Ј. Кантакузин избувнале околу македонските градови што уште биле под византиска власт.

По доаѓањето на Кантакузин на цариградскиот престол 1347 година му испратил пратеници на цар Душан со цел да му ги врати освоените градови и тврдини во Македонија, кои што во времето на склучувањето на заклетвата биле под византиска власт.⁷³ Но барањата на ова пратеништво не биле исполнети и тоа било причина за заострување на византиско-српските односи. До 1350 година Ј. Кантакузин ги освоил Верија и Воден (Едеса). Тогаш Душан се упатил кон Солун и му испратил пратеници на Ј. Кантакузин, обвинувајќи го за неблагодарност кон гостопримството што му го пружил. Преку тоа пратеништво му предложил средба за решавање на недоразбирањата и за обновување на договорот за мир.⁷⁴ На средбата под Солун Душан покрај обвинувањата, му предложил на Кантакузин договор за мир при што да го задржат она што го поседуваат.⁷⁵ По неколкудневни исцрпни преговори двајцата владетели се согласиле под византиска власт да останат: Акарнанија, Тесалија, Сервија, градовите: Верија, Воден, Гинекострон и Мигдонија со населените градови и села околу Струма до границата на Сер и ридот Тантесан, а Зихна, Сер, Мелник, Струмица и Костур со другите села и градови во Македонија кои се надвор од наведените градови да ги задржи српскиот владетел.⁷⁶ Оваа поделба на градовите ја прифатиле двајцата владетели и склучиле договор за мир и пријателство. Веќе идниот ден Душан го раскинал договорот и продолжил со освојување на градовите околу Солун.⁷⁷

---

69. Исто, 430-431; Т.Флорински, Славјане и Византија, II, 221; К.Иречек, Историја на Бугаритв, 219; П.Ангелов, Бугаро-српските одношения, 101.

70. Византијски извори, VI, 431.

71. Исто, 433.

72. Исто, 447.

73. Исто, 485; Историја српског народа, I, 543.

74. Византијски извори, VI, 524; Т.Флорински, Славјане и Византија, I, 11.

75. Византијски извори, VI, 526.

76. Исто, 537.

77. Исто, 540.

Во борбата против Србија Ј. Кантакузин на своја страна ангажирал турска наемна војска која што безмилосно ги пљачкала Тракија и Македонија. Погоден од тоа бугарскиот владетел Иван Александар испратил пратеници кај Ј. Кантакузин за да му се пожали и да го обвини за штетите.⁷⁸⁾ Сакајќи да го оправда своето сојузништво со Турците-Османлии Кантакузин во почетокот на 1351 година испратил свои пратеници кај бугарскиот владетел. Иван Александар пријателски ги примил византиските пратеници и на една народна свеченост ги објавил византиските барања, меѓу кои било и барањето пари за опремување на бродови за чување на Хелеспонт.⁷⁹⁾ Иван Александар свечено изјавил дека ќе ги испрати бараните пари за опрема на бродовите. Но по наговор на зет му Душан,⁸⁰⁾ бугарскиот цар не го сторил тоа, туку преку пратеници го известил Кантакузин за своето неучество во опремувањето на флотата.

Во пролетта 1351 година во Византија почнала нова граѓанска војна помеѓу Јован V Палеолог и Јован Кантакузин.⁸¹⁾ Јован V Палеолог во тој момент се наоѓал во Солун. На страната на Ј. V Палеолог во тој момент застанал Стефан Душан и тој бил еден од главните иницијатори за почетокот на оваа граѓанска војна. Ј. V Палеолог испратил свои пратеници кај Душан, а овој им ветил дека со војска, пари и со својата сила ќе му помогне во борбата против Јован Кантакузин за да си ја поврати одземената власт.⁸²⁾

Стефан Душан заедно со сопругата Елена логорувал близу до Солун за да може да има контрола над новонастанатата ситуација.⁸³⁾ По наговор на Јован Кантакузин во Солун дошла Ана Савојска и привремено успеала да го одврати синот од сојузот со Душан и од војната со неговиот дедо.⁸⁴⁾ Но есента 1352 година почнала војна помеѓу Јован V Палеолог и Матија Кантакузин, син на Јован Кантакузин. Стефан Душан во оваа војна застанал на страната на Јован V Палеолог.

---

78. Исто, 543.

79. Исто, 545.

80. Исто, 545; Историја српског народа, I, 550; П. Ангелов, Българо-сръбските отношения, 112-114.

81. Византијски извори, VI, 546.

82. Исто, 548.

83. Исто, 550; Ф. Баришић, Повеле византијских царица. ЗРВИ 14 (1971), 180.

84. Византијски извори, VI, 551.

Aleksandar ATANASOVSKI

LES BALKANS ET LA MACEDOINE DANS LES NEGOCIATIONS ET LES TRAITES POLITIQUES ENTRE BYZANCE, SERBIE ET BULGARIE AU PREMIER MOITIE DU XIV SIECLE

(Résumé)

Le premier traite dans la shainé des traités pour la partage de la Macédoine est le traité entre le roi serbe Milutin et l'empereur buzanitn Andonic II Paleologue. Ce traité est fini avec le mariage entre Milutin et la princesse byzantine Simonida. Comme "trousseau" de Bysance il a reçu les lieux conquis en Macédoine.

Après, Charles Valois a essayé de renouvelé l'empire Latin à Constantinople. Le roi Milutin s'est approché a sa alliance. Le traité a été ratifié en 1308 au dessous de la montagne Golak où été prévu que Milutin garde les pays macédoniens qui sont au Nord de la ligne; Debar - Prilep - Prosek - Ovce Pole - Stip. Se traité n'a pas été applique. Apres les rapports entre la Byzance et la Serbie ont été normalisés. Ils se sont aggravés après la guerre civile à Byzance entre les deux Andronics le 28 maj 1328, parce que la Serbie à été a coté de l'empereur conquis. En meme temps les rapports Serbo-bulgare ont été aussi aggravés. La Bulgarie a fait une coalition avec Byzance contre la Serbie et ils ont préparé un plan militaire dans lequel a été prévu que les actions commencent en été 1330. Cette coalition a été sens succès après l'échec Bulgare dans le bataille à Velbuzd 1330.

Après la bataille à Velbuzd, les rapports serbo-bulgare ont été normalisés tendis que le conflit serbo-byzantin a continu. La guerre a fini 1334 avec un traite conclu à la rivièrè Galika près de Salonique. Selon ce traité la Serbie a gardé villes ed Macedoine: Ohride, Prilep, Strumica et d'autres.

En 1341 est mort Andronic III, et en Byzance a commencé la querre civile entre les régents Anna Savojska et Alexij Apocavca d'un côté et Jean Cantacuzene de l'autre cote. De cette guerre la Macédoine a été directement touche. L'un des gouvernant féodal Hrelja a etablit une alliance avec J. Cantacuzène à 1342. la meme année a été étavlit une alliance avec Stéphan Duchan. En automne 1342 Anna Savojska a commemce les negociations pour une alliance avec Duchan en lui offrant les ville au Nord de Hristopol. L'hiver 1342/43 Alexij Apocavca a esseyé de négocier avec Duchan, mais sens succes.

D'autre part, la femme de Jean Cantacuzène Irina a commencé les négociations avec le tsar bulgare Ivan Alexandar. Après cela, le tsar bulgare a envoyé des députés chez Duchan pour faire une alliance contre la Byzance. Mais les négociations ont fini sans succès.

En été 1343, Duchan et Jean Cantacuzène se sont séparés. Ils sont renouvelés les négociations à 1347 quand J. Cantacuzène a demandé à Duchan de lui rendre les villes macédoniennes conquises par lui 1343.

A, résoudre les malentendus. Ils ont conclu un traité pour le partage des villes en Macédoine et Duchan devait 1350, Duchan a été initiateur des négociations avec lesquelles on devait garder les villes: Zihna, Ser, Melnik, Strumica et Kostur et les autres petites villes et villages derrière cette ligne en Macédoine. A cause des vols des mercenaires turques aux Balkans qui ont été utilisés par Cantacuzène, il y avait des négociations entre le tsar bulgare Ivan Alexandar et Cantacuzène. Cantacuzène a demandé une aide financière pour construire une flotte pour défendre Helespont. Ces négociations ont fini sans succès.

Le dernier traité dans la chaîne a été dans la première partie du XIVe siècle conclu après le début de la guerre civile à Byzance 1351. Il a été conclu entre Anna Savojska et Jean V Paleologue et il avait pour but d'interrompre l'alliance entre Jean V et tsar Duchan, ce qui a été accepté et la guerre civile s'était calmée.